

De toezichtcentrale in Alkmaar; hier worden beelden van alle camera's in het stadscentrum tijdens 'hete' uren live bekeken.

Een informatiebord voor camera-toezicht op de Amsterdamse Wallen dat bezoekers laat weten dat ze in beeld zijn.

Cameratoezicht op straat is geen nieuws meer: de gemiddelde Nederlander kijkt er niet van op als een camera de straat, het winkelcentrum of de parkeergarage in de gaten houdt. Sinds tien jaar geleden de eerste camera's in Ede werden opgehangen, is het aantal Nederlandse gemeenten dat het alziende oog inzet gestegen tot meer dan honderd. Hoewel cameratoezicht inmiddels een geaccepteerd middel lijkt te zijn geworden, spelen zich achter de schermen allerlei ontwikkelingen af. Zo laten steeds meer evaluaties zien dat cameratoezicht niet altijd en overal positieve resultaten oplevert. Dat roept twijfel op over de vraag of al dat geld wel terecht aan camera's is besteed. Ten tweede is de Gemeentewet in februari 2006 uitgebreid met een artikel waardoor cameratoezicht op straat eindelijk van een heldere wettelijke basis wordt voorzien. Gemeenten krijgen een jaar de tijd om aan de nieuwe regels te voldoen.

Technische ontwikkelingen. De afgelopen vijf jaar heeft DSP-groep advies en begeleiding gegeven aan veel gemeenten met camera-toezicht. Ook hebben wij meer dan tien evaluaties gehouden in verschillende steden, waaronder Amsterdam, Amersfoort, Alkmaar en Antwerpen. Wat ons de laatste tijd vooral is opgevallen, is dat de technische innovaties elkaar met een razend tempo opvolgen, terwijl de mensen die het systeem moeten gebruiken maar langzaam volgen. Voordat we de mens weer centraal stellen, gaan we eerst kort in op een paar van de nieuwste speeltjes: verplaatsbare, slimme en draadloze camera's.

Verplaatsbare camera's. Enkele Nederlandse gemeenten hebben experimenten gehouden met verplaatsbare camera's en wij hebben twee van die gemeenten mogen begeleiden en adviseren. Het idee van verplaatsbaar cameratoezicht is simpel: hang een klein aantal camera's tijdelijk ergens op, bijvoorbeeld voor drie maanden en haal ze daarna weer weg of verplaats ze naar een andere locatie. Het voordeel hiervan is dat je maar weinig aanschafkosten hebt. Daarnaast is het een aansprekende gedachte om een camerasysteem weer te laten verdwijnen als het zijn effect heeft gehad. Uit onze evaluaties blijkt echter dat er in de praktijk nogal wat haken en ogen aan verplaatsbare systemen zitten. Het is vaak moeilijk om camera's ergens weg te halen: men is er snel aan gewend en als ze eenmaal hangen wil men ze vaak niet meer kwijt. Daarnaast kost het tijd om de samenwerking tussen gemeente, politie, toezichthouders en de leveranciers goed te krijgen. Een periode van een paar maanden is daarvoor eigenlijk te kort.

Draadloos cameratoezicht. Ook draadloze camerasystemen zijn de laatste twee jaar sterk in opkomst. In de projecten waar wij als adviseur werden ingeschakeld waren de ervaringen gemengd. De kwaliteit van de verbindingen is sterk afhankelijk van de 'openheid' van het gebied. Er is bij de meeste systemen een zichtverbinding nodig tussen de camera's en een moederstation en een boom kan dan al voor flinke problemen zorgen. Ook valt op dat aanbieders op deze markt graag innovatieve producten willen leveren, terwijl de meeste gemeenten het liefste techniek in huis halen die zich al heeft bewezen. En zo draadloos zijn de meeste draadloze systemen nou ook weer niet: ook draadloze camerasystemen verbindt men het liefst zo snel mogelijk met kabels in de grond.

Slimme camera's. Omdat het relatief duur is om mensen naar beeldschermen te laten kijken en omdat de meeste camera's tegenwoordig digitaal zijn, is het aantrekkelijk om slimme camera's te ontwikkelen. Dat zijn camera's die helpen bij het selecteren van relevante beelden. Pas op het moment dat een beeld voldoet aan vooraf gestelde eisen, wordt het op een beeldscherm weergegeven. Er zijn allerlei verschillende technieken: geluidsherkenning, left luggage, gezichtsherkenning en kentekenerkenning. Leveranciers van dit soort systemen zijn vaak bijzonder enthousiast over de mogelijkheden, maar dat gaat dan meer over de techniek dan over het gebruik. De apparatuur moet namelijk worden bediend en ingeregeld door mensen die daar geen specialist in zijn. Het bedieningsgemak van de nieuwe software laat vaak nog te wensen over.

Effecten. Meer dan honderd Nederlandse gemeenten hebben nu camera's op straat, maar er is geen project hetzelfde. De ene gemeente gebruikt camera's om uitgaansgeweld in het stadscentrum tegen te gaan, de andere wil hangjeugd in een woonwijk in de gaten houden. Ook de organisatie achter de schermen kan erg verschillend zijn: soms wordt er live meegekeken, soms niet. Soms door gemeentelijke toezichthouders, soms door politiemensen, soms door particuliere beveiligers. Eigenlijk is het gezien die verscheidenheid onzinnig om te vragen: "Werk cameratoezicht?". Een veel betere vraag is: "Hoe werkt cameratoezicht?" Pas als je weet in welke context cameratoezicht werkt en via welk mechanisme, kan je algemene conclusies trekken. Als je niet weet waarom cameratoezicht op een bepaalde plek en bij een bepaald delict heeft gewerkt, weet je ook niet of je het in een andere gemeente kan toepassen.

techniek holt, de mens wandelt

Uit alle evaluaties die wij hebben mogen doen, komen verschillende resultaten. Wij beginnen er dan ook steeds meer aan te twijfelen of er ooit algemene cameralessen zullen worden geleerd. Maar mensen hebben grote behoefte aan dit soort algemene wijsheden - of ze nou waar zijn of niet. We bespreken vier misverstanden die momenteel vaak de kop opsteken.

Misverstand 1 - Cameratoezicht werkt alleen op parkeerterreinen

Er zijn in binnen- en buitenland evaluaties verschenen die concluderen dat parkeerterreinen veiliger werden door cameratoezicht. Ook zijn er evaluaties waarin stond dat geweldsmisdrijven niet door camera's werden voorkomen. Die twee bevindingen samen leiden tot het misverstand dat cameratoezicht alleen maar kan werken tegen vermogensdelicten op parkeerterreinen en dat soort plekken. Dat is echter niet helemaal juist; er zijn namelijk meer dan genoeg voorbeelden te vinden waar camera's - o.a. op de Amsterdamse Wallen, in Alkmaar en in zeven Britse steden - een daling in het aantal geweldsdelicten lieten zien. Het enige wat je kunt zeggen is dat het moeilijker is om geweld in een stadscentrum aan te pakken dan autodiefstal op een parkeerterrein. Maar het kan wel.

Misverstand 2 - Gezichtsherkenning is al mogelijk

Hoewel camera's onder ideale omstandigheden goed in staat zijn om gezichten te herkennen, is het niet waar dat er nu al systemen zouden bestaan die een menigte kunnen scannen en daarin alle boeven herkennen. Als mensen niet herkend willen worden en een scheve mond trekken of naar de grond kijken, raken dit soort systemen namelijk nog heel erg in de war. Overigens verwachten we dat dit over een jaar of tien wel anders zal liggen - de ontwikkelingen gaan heel snel. Maar op dit moment is het nog toekomstmuziek.

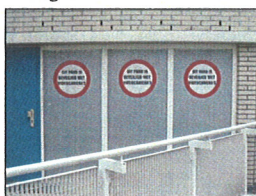
Misverstand 3 - Ze doen toch niets met de beelden

Als de politie intensief bij een cameraproject wordt betrokken, levert dit bijna altijd concrete resultaten op in het kader van opsporing achteraf. Camerabeelden doen niet alleen dienst als bewijsmateriaal, maar zorgen er ook voor dat verdachten sneller bekennen. Daarnaast laten beelden vaak zien wat er echt is gebeurd, waardoor vaak vele uren kostbaar onderzoekswerk worden uitgespaard.

Dome-camera's kunnen bewegen en inzoomen waardoor veel beter bewijsmateriaal kan worden verzameld dan met vaste camera's.

Particulieren in Amsterdam Zuidoost maken gebruik van de afschrikkende werking van cameratoezicht door waarschuwende bordjes op een garagedeur te hangen.

Foto's: Sander Flight.

Misverstand 4 - Cameratoezicht leidt alleen maar tot verplaatsing

Het lijkt wel of bijna iedereen overtuigd is van het feit dat cameratoezicht leidt tot verplaatsing van criminaliteit en overlast. Ieder onderzoek dat hiernaar is uitgevoerd laat echter zien dat het met die verplaatsing heel erg meevalt. Sterker nog: het komt regelmatig voor dat cameratoezicht een positief effect heeft dat zich uitstrekt tot buiten het cameragebied. Er is één uitzondering: drugshandel. Dit is een delict dat zich wel degelijk lijkt te verplaatsen. Daar staat echter een hele waslijst aan delicten en vormen van overlast tegenover die zich niet of nauwelijks verplaatsen. Het idee dat we al die camera's maar beter kunnen inpakken omdat de criminaliteit 'om de hoek' gewoon verder gaat wordt door geen enkele evaluatie ondersteund.

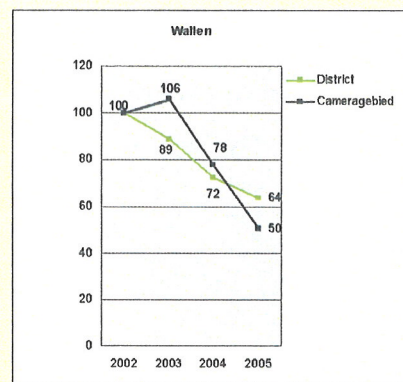
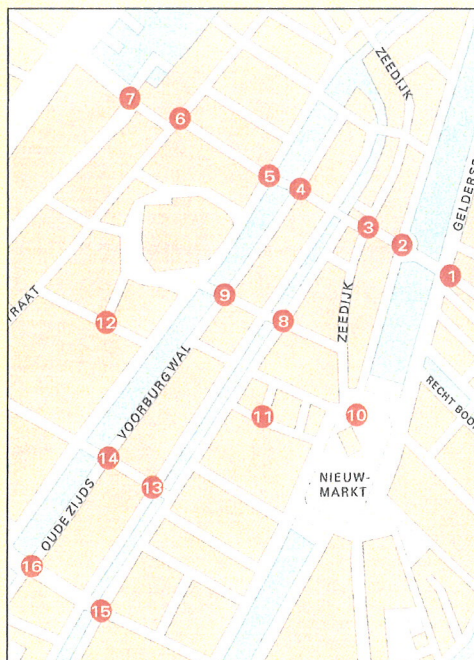
Bouwen aan succes. Als cameratoezicht wordt ingebed in een rationele strategie en goed wordt uitgevoerd, kan het positieve effecten hebben. Maar dat gaat niet vanzelf. De technologie ontwikkelt zich zo snel dat de mens achter de lens er een beetje achteraan hobbelt. Als de systemen steeds meer kunnen, moeten de toezichthouders steeds beter worden opgeleid. En degenen in het opsporingswerk die opgenomen beelden gebruiken, moeten worden bijgepraat over de nieuwste ontwikkelingen. Want hoewel digitale beelden als voordeel hebben dat ze flexibeler zijn dan analoge beelden; ze zijn ook makkelijker te manipuleren. Het nieuwe wettelijke kader helpt hierbij - er zijn nu bijvoorbeeld twee beoordelingsrichtlijnen die beschrijven hoe een camerasysteem of een toezichtcentrale eruit moet zien. Dat is handig voor gemeenten die voor het eerst met cameratoezicht willen gaan werken. Voor gemeenten die nu al cameratoezicht hebben is het minder leuk: zij hebben een jaar de tijd om te zorgen dat ze voldoen aan de nieuwe wet. Maar aan de andere kant biedt het ook een ideale kans om bestaande systemen opnieuw te beoordelen. Daarbij kan de mens achter de lens volgens ons nauwelijks teveel aandacht krijgen.

Sander Flight (sflight@dsp-groep.nl) en Paul Hulshof (phulshof@dsp-groep.nl) zijn werkzaam bij onderzoeks- en adviesbureau DSP-groep te Amsterdam (www.dsp-groep.nl).

In het Amsterdamse Wallengebied hangen sinds 2003 zestien camera's verspreid over een gebied van ongeveer 500 bij 500 meter. Met zo'n klein aantal kan je natuurlijk nooit alle straten, stegen en pleintjes in beeld brengen. Daarom is besloten om in het noordelijke gedeelte, waar drugshandel voor veel overlast en criminaliteit zorgde, zeven camera's op te hangen. De andere helft van de camera's is opgehangen op strategische punten in de rest van het gebied.

Een evaluatie na twee jaar maakte duidelijk dat de meeste vormen van criminaliteit en overlast fors waren afgenomen. Vooral verbale agressie, dreigende sfeer, zakkenrollen, inbraken, voertuurgriminaliteit, mishandeling en straatroof waren flink minder geworden, soms zelfs gehalveerd.

Bij de aanvang van het project was veel angst voor verplaatsing naar andere gebieden. De evaluatie liet - net als bijna alle onderzoeken naar verplaatsing - zien dat dit erg meevalt. Eigenlijk waren drugshandel en drugs-overlast de enige delicten die zich hadden verplaatst, alle andere delicten waren niet ergens anders teruggekeerd. Drugshandel verplaatste zich naar het gebied ten zuiden van de camera's en naar 'blinde vlekken' binnen het gebied. Daarom zijn eind 2005 drie extra camera's opgehangen en is een groot deel van de camera's aan verlengde beugels opgehangen. Ook is er één camera op een paal in het midden van de straat gezet. Door al deze maatregelen is het gebied dat de camera's kunnen bekijken aanmerkelijk groter geworden. De evaluatie die in de zomer van 2006 zal worden gehouden, moet laten zien of het werkt.

Slachtofferschap van vijf delicten: woninginbraak, diefstal uit/vernieling aan auto, mishandeling, straatroof, overval (door politie geregistreerde incidenten). Cameragebied de Wallen, Amsterdam, vergeleken met district binnenstad 2002 t/m 2005; index 2002 = 100. De camera's zijn begin 2004 opgehangen. Te zien is een vrij spectaculaire daling in de twee jaren daarna. Het aantal incidenten is gehalveerd tussen 2002 en 2005. Ook in het controlegebied (het district) is er een daling, maar deze is minder sterk dan in het cameragebied. Ten aanzien van de delicten geldt de afname vooral voor het aantal inbraken en straatroven en vormen van autocriminaliteit.

Crime fighting design

IJ-tramhaltes in Amsterdam.

Een goed ontworpen stoel, gebouw, wijk of stad, zorgt voor een vermindering van onveiligheidsgevoelens en criminaliteit en een verbetering van de leefbaarheid. Ontwerpers dienen rekening te houden met wet- en regelgeving. Handreikingen biedt ook de studie 'Sociaal veilig ontwerpen' van Van der Voordt en Van Wegen (1990).

Bij veiligheid wordt een onderscheid gemaakt in twee soorten veiligheid. Externe (ook wel fysieke) veiligheid (rampenbestrijding en brandveiligheid) en sociale veiligheid (criminaliteit, zowel objectief vast te stellen criminaliteit zoals inbraak, diefstal, geweld en vandalisme enerzijds en onveiligheidsgevoelens anderzijds).

Vier criteria. De eerste van deze twee, externe veiligheid, is door wet- en regelgeving (Bouwbesluit) voor een deel gewaarborgd. Sociale veiligheid is echter niet of nauwelijks terug te vinden in de wet- en regelgeving. De architect en stedenbouwer dienen evenwel rekening te houden met sociale veiligheid. Waar zitten in het ontwerp mogelijke criminogene onderdelen en hoe zou je die met creatieve ontwerp oplossingen op kunnen lossen? Dat soort vragen moet in het ontwerp beantwoord worden. Een hulpmiddel daarbij is de eerder genoemde studie van Van der Voordt en Van Wegen. In de studie worden vier criteria genoemd:

- **Zichtbaarheid:** gebruikers van een gebied moeten het gebied kunnen overzien en moeten het gevoel hebben dat andere aanwezigen hen kunnen zien. Goede verlichting is daarbij noodzakelijk, zonder dat schijnveiligheid gewekt wordt.
- **Toegankelijkheid:** een duidelijke routing met goede oriëntatiemogelijkheden is belangrijk voor een positieve beleving. Tegelijkertijd moet goed nagedacht worden over de plaatsen waar je juist geen mensen wilt hebben;
- **Attractiviteit:** plezierige materialen en kleuren, prettige verlichting en een hele en schone omgeving, draagt bij aan een veilig gevoel van de gebruikers.
- **Zonering:** zowel voor bezoekers als voor beheerders dient duidelijk te zijn welke status een gebied heeft (privé, semi-privé, semi-openbaar of openbaar) en welke functie een locatie heeft.

IJ-tramhaltes. Een goed voorbeeld voor wat betreft het criterium zichtbaarheid is het ontwerp van de nieuwe IJ-tramhaltes in Amsterdam. De ontwerpers van deze halte en de omgeving zijn er in geslaagd een prachtig ontwerp te maken dat heel transparant en overzichtelijk overkomt. Het ontwerp van de IJ-tramhalte en de omgeving is voortgekomen uit een samenwerking tussen industrieel ontwerpers (NPK), architecten (Hans van Heeswijk Architecten), de Dienst Ruimtelijke Ordening (gemeente Amsterdam) en een kunstenaar (Frank Mandersloots). De

gedachte dat alles in de openbare ruimte 'hufferproof' moet zijn, met zware materialen en beton, is hier volledig over boord gezet. Er is gekozen voor het gebruik van veel glas. En het werkt. Wachtenden hebben een goed overzicht, wat een gevoel van veiligheid met zich mee brengt.

Gated communities. Een nieuwe trend in Nederland, maar al jaren bekend in andere landen, zijn de 'gated communities', groepen woningen die afgesloten zijn en alleen toegankelijk voor bewoners en bezoek. Doordat niet iedereen zo maar in en op het terrein kan, voelen mensen zich er veilig. Vaak is de openbare ruimte in deze gemeenschappen mooi ingericht met veel groen en voorzieningen als een fietsstalling, een gezamenlijke tuin en speelplaats. Doordat deze alleen toegankelijk en gebruikt worden door bewoners voelt men zich meer betrokken en verantwoordelijk voor het onderhoud. Daarnaast worden ze intensiever gebruikt waardoor men elkaar leert kennen. Een Nederlands voorbeeld van een verzameling 'gated communities' zijn de kastelen in de Vinex-wijk Haverleij in Den Bosch. Of een 'gated community' een oplossing is voor sociale veiligheidsproblemen valt nog te bezien, want naast voordelen kent een gated community oplossing ook nadelen. Zo keren bewoners zich wel heel erg naar binnen toe. Wat er binnen in de gemeenschap gebeurt, is zo minder zichtbaar en controleerbaar.

www.e-doca.net - www.doca.org.uk - www.designagainstcrime.org

Myrthe Schillings is werkzaam bij DSP Groep in Amsterdam.

Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (SVOB)

Op het terrein van Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) en Designing Out Crime (DOC) zijn zowel in Nederland, Europa als wereldwijd organisaties actief die samen een hecht netwerk vormen. Ontwerpers en beheerders kunnen eenvoudig gebruik maken van de kennis die dit netwerk hen biedt. International CPTED Association (ICA) is de wereldwijde CPTED koepel. De Europese ICA tak is de European Design Out Crime Association (E-DOCA). Binnen dit Europese samenwerkingsverband vallen onder andere de Engelse Designing Out Crime Association (DOCA) en de Nederlandse Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (SVOB). Opgericht in 2001 fungeert deze stichting als vraagbaak en netwerk voor iedereen die zich bezig houdt met het ontwerpen en of beheren van veilige gebouwen, ruimten en producten. SVOB organiseert workshops rondom uiteenlopende thema's zoals veiligheid in en om scholen, ondergronds bouwen, veiligheid op stations, en wonen op bedrijventerreinen. SVOB werkt aan een website en een nieuw handboek 'Sociaal veilig ontwerpen', ook staat een minitontoonstelling over Design & Safety op het programma.